

NAUKA ADMINISTRACJI

redakcja naukowa Zbigniew Cieślak

Zbigniew Cieślak, Joanna Bukowska, Wojciech Federczyk
Michał Klimaszewski, Bartosz Majchrzak

SERIA AKADEMICKA

2. WYDANIE

NAUKA ADMINISTRACJI

redakcja naukowa Zbigniew Cieślak

Zbigniew Cieślak, Joanna Bukowska, Wojciech Federczyk
Michał Klimaszewski, Bartosz Majchrzak

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

2. WYDANIE

Stan prawny na 1 stycznia 2017 r.

Wydawca
Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący
Grażyna Polkowska-Nowak

Opracowanie redakcyjne i łamanie
Violet Design

Poszczególne rozdziały napisali:

Zbigniew Cieślak: VII, VIII

Joanna Bukowska: IV, V

Wojciech Federczyk: VI

Michał Klimaszewski: III

Bartosz Majchrzak: I, II

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2017

ISBN: 978-83-8107-039-3
2. wydanie

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	9
---------------------	---

ROZDZIAŁ I

ISTOTA ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ	11
1. Pojęcie administracji publicznej	11
2. Podmioty administrujące i ich organy	14
3. Organ administracji publicznej i urząd tego organu	18
4. Koncentracja – dekoncentracja i centralizacja – decentralizacja administracji publicznej ...	22
5. Kompetencja organu administracji publicznej	24
6. System administracji publicznej (więzi między organami)	25
7. Administracja publiczna jako zjawisko. Układ administracyjny	28
Literatura	30

ROZDZIAŁ II

STATUS NAUKI ADMINISTRACJI	32
1. Nauki o administracji	32
2. Różnorodność koncepcji nauki administracji	34
3. Nauka administracji jako samoistna dyscyplina naukowa	36
4. Metody badawcze w nauce administracji	37
5. Modelowanie rzeczywistości administracyjnej	41
Literatura	42

ROZDZIAŁ III

ZNACZENIE I UDZIAŁ CZŁOWIEKA W WYKONYWANIU ADMINISTRACJI	44
1. Wprowadzenie	44
2. Obszary działania	45
3. Koncepcje ustrojowe służby publicznej – rozwiązania prawne	47
4. Determinanty ustrojowe służby publicznej	50
4.1. Polityka	51
4.2. Doświadczenia historyczne	54
4.3. Postrzeganie prawa	55
4.4. Postawy ludzkie	55
4.5. Czynniki ekonomiczne	56
5. Stosunek do obywatela	57
5.1. Wprowadzenie	57

5.2. Regulacje prawne	58
5.3. Systemy etyczne	59
6. Instytucje wspierające kształcenie kadr urzędniczych	60
7. Pragmatyki urzędnicze – ujęcie aksjologiczno-normatywne	62
7.1. Wprowadzenie	62
7.2. Dobór osób	63
7.3. Nawiązanie stosunku pracy	63
7.4. Instrumenty jakościowe	64
7.5. Definiowanie obowiązków	65
7.6. Uprawnienia	65
7.7. Odpowiedzialność dyscyplinarna	66
8. Korpusy pracownicze	67
8.1. Służba cywilna	74
8.2. Pracownicy urzędów państwowych	75
8.3. Pracownicy samorządowi	76
8.4. Pracownicy Najwyższej Izby Kontroli	77
Literatura	78

ROZDZIAŁ IV

PRAWNE FORMY DZIAŁANIA ADMINISTRACJI	79
1. Uwagi wstępne	79
1.1. Problem definicji	81
1.2. Ewolucja prawnych form działania administracji	84
1.3. Problem związania administracji prawem	85
2. Systematyka prawnych form działania administracji	86
3. Rodzaje prawnych form działania administracji	93
3.1. Akty normatywne administracji i akty generalne stosowania prawa	93
3.1.1. Akty normatywne	93
3.1.2. Akty generalne stosowania prawa	95
3.2. Akty administracyjne	95
3.3. Przyrzeczenie administracyjne	99
3.4. Polecenia służbowe	101
3.5. Porozumienia administracyjne	102
3.6. Umowy	105
3.6.1. Umowy cywilnoprawne	106
3.6.2. Umowa publicznoprawna (administracyjna)	108
3.7. Ugody administracyjne	112
3.8. Czynności materialno-techniczne	114
3.9. Działania społeczno-organizatorskie	117
Literatura	118

ROZDZIAŁ V

FUNKCJE ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ	121
1. Uwagi wstępne	121
2. Typologie funkcji administracji	123
3. Rodzaje funkcji administracji publicznej	126
3.1. Funkcja policyjna (porządkowa)	126

3.2. Funkcja reglamentacyjna	128
3.3. Funkcja nadzorcza	130
3.4. Funkcja administracji świadczącej	131
3.5. Funkcja regulacyjna	133
Literatura	136

ROZDZIAŁ VI

KONTROLA ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ	138
1. Definiowanie kontroli	138
2. Przedmiot kontroli	141
3. Cechy kontroli	142
4. Formy kontroli	144
5. Klasyfikacje kontroli	146
6. Postępowanie kontrolne	147
7. Kontrola funkcjonalna oraz instytucjonalna	148
8. Organy kontroli zewnętrznej	150
8.1. Najwyższa Izba Kontroli	151
8.2. Sądy administracyjne	152
9. Kontrola społeczna	153
Literatura	154

ROZDZIAŁ VII

MODELE UKŁADÓW ADMINISTRACYJNYCH I ICH USPRAWNIANIE	156
1. Układ administracyjny i jego uwarunkowania	156
1.1. Pojęcie układu administracyjnego	156
1.2. Elementy konstrukcyjne układu administracyjnego	157
1.3. Ramy konwencjonalne zachowań osób w układach administracyjnych	159
1.4. Ramy faktyczne zachowań osób w układach administracyjnych	161
1.5. Podstawowe kryteria wyróżniania układów administracyjnych	162
1.5.1. Kryterium podmiotowe	163
1.5.2. Kryterium przedmiotowe	164
1.5.3. Kryterium czasowe	165
1.5.4. Kryterium miejsca w systemie organizacyjnym administracji	165
1.6. Systemowe uwarunkowania układów administracyjnych	166
1.6.1. Systemowe uwarunkowanie aksjologiczne	167
1.6.2. Systemowe uwarunkowanie organizacyjne	168
1.6.3. Systemowe uwarunkowanie normatywne prawne	169
1.6.4. Systemowe uwarunkowania ekonomiczne	170
1.7. Pozasystemowe uwarunkowania układów administracyjnych	171
1.7.1. Pozasystemowe uwarunkowania polityczne	172
1.7.2. Pozasystemowe uwarunkowania kulturowe	173
1.7.3. Pozasystemowe uwarunkowania etyczne	174
1.7.4. Inne pozasystemowe uwarunkowania układów administracyjnych	174
2. Modele administracji publicznej	175
2.1. Model fenomenologiczny	176
2.2. Model aksjologiczny	182

2.3. Model normatywny prawny	186
2.4. Model normatywny etyczny	191
2.5. Model prakseologiczny	194
2.6. Model idealny	197
3. Podstawowe cechy struktury organizacyjnej i funkcjonowania układów administracyjnych	198
3.1. Organizacyjne więzi prawne	198
3.2. Pozaorganizacyjne więzi prawne	201
3.3. Instytucjonalna rozpiętość kierowania	202
3.4. Czynniki potencjalnej rozpiętości kierowania w instytucji	204
3.5. Zasięg kierowania	205
3.6. Pojęcie funkcji organicznych, koniecznych i zbędnych	206
4. Procesy optymalizowania układów administracyjnych	207
4.1. Optymalizacja struktury	207
4.2. Optymalizacja ze względu na wartości i cele	208
4.3. Optymalizacja funkcji	209
4.4. Optymalizacja ze względu na kadry	209
4.5. Optymalizacja ze względu na koszty	210
Literatura	211
 ROZDZIAŁ VIII	
ADMINISTRACJA W DZIAŁANIU – ZAGADNIENIA PODSTAWOWE	212
1. Teoria zmian w administracji	212
2. Administracja jako czynnik zmian społecznych	215
3. Podstawowe zagrożenia dysfunkcji administracji	217
Literatura	219
 SKOROWIDZ	221
 AUTORZY	227

WYKAZ SKRÓTÓW

Dz. U.	- Dziennik Ustaw (od 2012 r. bez numeru)
ENA	- L'Ecole Nationale d'Administration
k.c.	- ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 380 z późn. zm.)
Konstytucja RP	- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
k.p.a.	- ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 23 z późn. zm.)
KSAP	- Krajowa Szkoła Administracji Publicznej
NIK	- Najwyższa Izba Kontroli
NSA	- Naczelny Sąd Administracyjny
OMT	- Organizacja – Metody – Technika
ONSA	- Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
ONSAiWSA	- Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego
OSNC	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Cywilna
OTK	- Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	- Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Seria A
PiP	- Państwo i Prawo
SN	- Sąd Najwyższy
TK	- Trybunał Konstytucyjny
u.f.p.	- ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1870 z późn. zm.)
WSA	- wojewódzki sąd administracyjny

Rozdział I

ISTOTA ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ

1. Pojęcie administracji publicznej

Na wstępie należy zaznaczyć, że przedmiot nauki administracji powszechnie ogranicza się do zagadnień administracji publicznej. Tym samym poza ramami niniejszego wykładu pozostaje administracja prywatna, czyli działalność podmiotów niepublicznych wykonywana na prywatny, indywidualny użytek. 1

! W odniesieniu do monteskiuszowskiego trójpodziału władzy (na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą – zob. art. 10 ust. 1 Konstytucji RP) administracja publiczna stanowi **element władzy wykonawczej** (egzekutywy), ale nie wyczerpuje jej zakresu. **Pojęcie władzy wykonawczej** obejmuje bowiem nie tylko administrację publiczną, lecz także inne organy władzy wykonawczej i ich funkcje polegające na prowadzeniu polityki państwa, w tym wskazywaniu kierunków działania administracji publicznej (polityka administracyjna), nadzorowaniu i kontrolowaniu jej działalności. Tymi „innymi organami władzy wykonawczej”, których funkcje wykraczają poza administrowanie, są: Prezydent RP, Rada Ministrów, Prezes Rady Ministrów, Najwyższa Izba Kontroli, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji [I. Lipowicz (w:) *Prawo administracyjne*, red. Z. Niewiadomski, Warszawa 2011, s. 180–181]. 2

Na marginesie można wspomnieć o pojawiającej się wątpliwości dotyczącej takiej klasyfikacji trzech ostatnich organów. Ze względu na ich unormowanie w Konstytucji RP w odrębnym rozdziale (rozdział IX „Organy kontroli państwowej i ochrony prawa”) wskazuje się na konieczność wyodrębnienia czwartego pionu – władzy kontrolującej.

! Etymologicznie czasownik „administrować” pochodzi od łacińskiego *ministrare* (posługiwać, służyć, kierować, wykonywać) z przedrostkiem *ad*, nadającym temu działaniu cechę działania celowego. Tym samym **administrowanie to synonim pomocy, służby, przewodnictwa, kierownictwa, prowadzenia**, 3

zarządzania lub organizowania, dla osiągnięcia ustalonego celu (J. Zimmermann, *Prawo administracyjne*, Kraków 2006, s. 26).

Próbując wyjaśnić pojęcie administracji publicznej, poszczególni autorzy odwoływali się do następujących określeń:

- 1) **definicja negatywno-przedmiotowa** (tzw. wielkiej reszty) – jest to działalność państwa, która nie jest ani ustawodawstwem, ani wymiarem sprawiedliwości;
  - 2) **definicja negatywno-podmiotowa** – administrację publiczną tworzą te organy, które nie są organami ustawodawczymi i sądowymi;
  - 3) **definicja pozytywno-przedmiotowa** – administracja publiczna to działalność mająca na celu realizację zadań publicznych;
  - 4) **definicja pozytywno-podmiotowa** – administracja publiczna oznacza ogół podmiotów administrujących.
- 4 Powyższe określenia mają walor jedynie historyczny, ponieważ aktualnie najczęściej pojęcie administracji publicznej jest wyjaśniane za pomocą **definicji pozytywnej, mieszanej, podmiotowo-przedmiotowej**, uwydatniającej to, że administracją publiczną są równocześnie podmioty ją tworzące wraz z ich działaniem (jednością funkcji i wykonujących je podmiotów).

 W tym ujęciu **administracja publiczna oznacza strukturę obsadzoną ludźmi (określoną kadrą), która ma bezpośrednio realizować dobro wspólne, w sposób aktywny, planowy, stały, systematyczny i wyposażony we władztwo** [por. Z. Cieślak (w:) *Prawo administracyjne...*, red. Z. Niewiadomski, s. 55].

Należy jednocześnie podkreślić, że tylko funkcja państwa zwana administracją publiczną polega na bezpośrednim realizowaniu dobra wspólnego. Wykonywanie władzy ustawodawczej i sądowniczej ma przecież służyć dobru wspólnemu, ale pośrednio – bądź przez stanowienie ustaw, bądź poprzez sprawowanie wymiaru sprawiedliwości. Innymi słowy, Sejm tworzy ustawowe warunki dla procesów realizacji dobra wspólnego, a sądy – rozstrzygając sprawy karne i cywilne – kontrolują realizowanie bądź ochronę dobra wspólnego [por. Z. Cieślak (w:) *Prawo administracyjne...*, red. Z. Niewiadomski, s. 55]. Natomiast podmioty administrujące jako jedyne podejmują działania skierowane bezpośrednio na urzeczywistnianie dobra wspólnego poprzez wykonywanie prawa będącego jego nośnikiem.

- 5 Kluczowym pojęciem dla zdefiniowania administracji publicznej jest „**dobro wspólne**”, rozumiane jako **ogół określonych konstytucyjnie i ustawowo wartości, dla których realizacji stanowi się prawo** [por. Z. Cieślak (w:) *Prawo administracyjne...*, red. Z. Niewiadomski, s. 55]. Zakotwiczenie dobra wspólnego w aktach normatywnych jest spójne z wymogami wynikającymi z konstytucyjnej zasady legalizmu (art. 7 Konstytucji RP) oznaczającej, że administracja publiczna może czynić tylko to, do czego wyraźnie upoważnia ją prawo, i to w formach oraz trybie tym prawem

przewidzianych. Administracja publiczna w demokratycznym państwie prawnym jest bowiem w całości wyznaczona prawem; każde jej działanie musi być w pełni skonkretyzowane – pod względem czasowo-przestrzennym, przedmiotowo-podmiotowym i czynnościowym – w normach prawnych. Przez to również obowiązek realizacji dobra wspólnego oraz jego treść muszą mieć charakter normatywny.

W uproszczeniu **wartościami**, do których odwołuje się powyższa definicja dobra wspólnego, są **stany rzeczy lub zdarzenia** (przeszłe, teraźniejsze lub przyszłe) **będące przedmiotem aprobującej oceny prawodawcy** (np. niepodległość państwa, niepogorszony stan środowiska naturalnego, ład przestrzenny i architektoniczny, szeroka dostępność informacji publicznej, wolność zrzeczeń, dziedzictwo narodowe). Ta symplifikacja wiąże się z dodatkowym przypomnieniem, że wartość jest zawsze kategorią relacyjną, zrelatywizowaną do standardu ocenego, zinternalizowanego przez podmiot (grupę podmiotów) dokonujący oceny. To uzasadnia trafność definicji wartości w systemie prawnym, zgodnie z którą „jest [ona – dop. B.M.] stosunkiem ocen prawodawcy: skonkretyzowanej czasowo oceny stanu, przedmiotu, faktu lub zdarzenia odniesionej do systemu relatywnie stałych ocen” (zob. Z. Cieślak, *Zbiory zachowań w administracji państwowej. Zagadnienia podstawowe*, Warszawa 1992, s. 40). W związku z tym wartość stanowi atrybut (właściwość) jakiegoś stanu, przedmiotu, faktu lub zdarzenia przypisany przez abstrakcyjnego prawodawcę w wyniku pozytywnej oceny dokonanej na podstawie określonego standardu ocenego zapisanego zasadniczo w Konstytucji RP.

 Wartości składające się na dobro wspólne można podzielić na **wartości merytoryczne**, których ochrona jest nadrzędnym i bezpośrednim celem administracji publicznej (np. własność, życie i zdrowie ludzkie, porządek publiczny, wolność słowa), oraz **wartości homeostatyczne (instrumentalne)**, służące realizacji tych pierwszych, mające charakter sprawnościowy (w szczególności skuteczność, ekonomiczność i korzystność działania, prawidłowość rozstrzygnięcia sprawy administracyjnej oraz szybkość postępowania) [por. Z. Cieślak (w:) *Prawo administracyjne...*, red. Z. Niewiadomski, s. 55].

 Pojęciami ściśle związanymi z kategorią wartości urzeczywistnianych przez administrację publiczną są pojęcia: zadania (publicznego) i celu (publicznego). Przy tym **zadaniem jest stan rzeczy, który ma być utrzymany lub osiągnięty**. Natomiast **cel to kategoria kierunkowa oznaczająca dążenie do osiągnięcia stanu rzeczy** [por. Z. Cieślak (w:) *Prawo administracyjne...*, red. Z. Niewiadomski, s. 55]. Zatem znaczeniowo zadanie zostało podporządkowane celowi, ponieważ relacja między nimi sprowadza się do relacji „tego, co ma być realizowane teraz” do „tego, co ma być osiągnięte w przyszłości”. Inaczej mówiąc, zadaniem jest to, co należy czynić w dążeniu do wyznaczonego celu (Z. Ziemiński, *O pojmowaniu celu, zadania, roli i funkcji prawa*, PiP 1987, z. 12, s. 18). To oznacza, że zarówno zadania, jak i cele mogą być w istocie traktowane jako wartości, w znaczeniu uzupełnionym pewnymi, niżej wskazanymi

6

Autorzy książki: **Zbigniew Cieślak, Wojciech Federczyk, Michał Klimaszewski, Bartosz Majchrzak** to pracownicy naukowcy Katedry Nauki Administracji i Ochrony Środowiska Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, członkowie Warszawskiego Seminarium Aksjologii Administracji; **Joanna Bukowska** jest pracownikiem Krajowego Ośrodka Bilansowania i Zarządzania Emisjami w Instytucie Ochrony Środowiska – Państwowym Instytucie Badawczym. Ich zainteresowania badawcze i zawodowe koncentrują się wokół teorii i zastosowania prawa administracyjnego.

Podręcznik prezentuje oryginalne podejście do wykładu jednego z podstawowych przedmiotów studiów na wydziałach prawa i administracji. Realizacja celów nauki administracji została ukazana przez zastosowanie metody modelowania rzeczywistości administracyjnej i posłużenie się pojęciem-narzędziem w postaci układu administracyjnego. Ujęcie to jest w zasadzie niespotykane w literaturze dostępnej na rynku wydawniczym.

W opracowaniu omówiono następujące zagadnienia:

- istotę administracji publicznej i jej status,
- formy działania, funkcje oraz kontrolę administracji publicznej,
- modele układów administracyjnych i ich usprawnianie,
- teorię zmian w administracji publicznej.

Publikacja jest przeznaczona dla studentów i pracowników naukowo-dydaktycznych uczelni wyższych, które w programie studiów mają naukę administracji, a także dla osób zatrudnionych w podmiotach administracji publicznej.

9788381070393 W02P01

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01
ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL
WWW.PROFINFO.PL

ISBN 978-83-8107-039-3

9 788381 070393

LEX Student
— Prawa